

Genealogija XIX amžiuje: prievolė ir priemonė *versus* patyrimas ir emocija

Agnė Railaitė-Bardė

Lietuvos istorijos institutas
Kražių g. 5, LT-01108 Vilnius, Lietuva
El. paštas: agnerailaite@gmail.com

Santrauka. *Lenkijos ir Lietuvos valstybės trečiasis padalijimas neišvengiamai turėjo reikšmingą poveikį visuomenei įvairiose gyvenimo srityse. Nauja santvarka, mentalinis ir kultūrinis klotas glaudžiai siejosi su privalomu bajorystės verifikacijos ir legitimacijos procesu, genealoginiu mąstymu. XIX a. įvyko genealoginių šaltinių kūrimo sproginimas. Viena vertus, didžiąją dalį šių šaltinių galima įvardyti kaip prievolę ir priemonę užsitikrinant kilmingo asmens statusą visuomenėje ir iš to išplaukiančias privilegijas. Kita vertus, kai kurie genealoginiai šaltiniai atskleidžia ir kitą, neformaliąją, pusę, t. y. patyrimą ir emociją, individualų santykį su giminės nariais, ir šį ryšį grindžiančias kategorijas. Straipsnyje analizuojami XIX a. bajorijos genealoginiai medžiai ir schemas, kilmės patvirtinimo dokumentai, taip pat genealoginiu aspektu plačiau nagrinėjamas Gabrielės Giunterytės-Puzinienės dienoraštis – atsiminimai „Vilniuje ir Lietuvos dvaruose“.*

Reikšminiai žodžiai: *XIX amžius, bajorystės patvirtinimas, genealoginė savimonė, genealoginiai medžiai ir schemas, Gabrielė Giunterytė-Puzinienė, dienoraštis – atsiminimai.*

Received: 21/3/2019. Accepted: 6/6/2019

Copyright © 2019 Agnė Railaitė-Bardė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence \(CC BY\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Genealogy in the 19th Century: Obligation and Means, Versus Experience and Emotion

Summary. *Genealogy and genealogical self-awareness were very important elements of the frame of a noble society's fortress in the 19th century. The analysis of some genealogical trees, schemes, etc. and the diary-memoir of a noble woman Gabrielė Giunterytė-Puzinienė showed several genealogical aspects treasured by nobles. Family members who were high-ranking soldiers, patrons, or belonged to the clergy were treated very respectfully. Having a wide net of family ties and high-status relatives were a remarkable tool for showing ones family's origin and position in the society. Wealth played an important role as well. Various official and legal documents, individual contemplations, memories and memoirs of other persons or armorials created by Szymon Okolski and Bartosh Paprocki served as remarkable sources for keeping the genealogical memory of families alive. Genealogical trees, schemes etc. could be treated as more reliable sources for genealogical self-awareness because of the elimination of the subjective viewpoint, as we can face it in the abovementioned diary. Nevertheless, the Giedraitis Family case negated this statement. G. Giunterytė-Puzinienė's diary-memoir is an extraordinary source for exploring genealogical identity. Genealogy is a vivid and detailed story in this book. One can smell, hear, and touch it. Collective holidays, events, and various forms of recreation became tools for strengthening the genealogical self-awareness and family memory.*

Keywords: *19th century, affirmation of nobility, genealogical self-awareness, genealogical trees and schemes, Gabrielė Giunterytė-Puzinienė, diary-memoir.*

Po Lenkijos ir Lietuvos valstybės trečiojo padalijimo visuomenė neišvengiamai turėjo išgyventi daugelį pasikeitimų, apėmusių įvairias politines, ekonomines, socialines ir kultūrines gyvenimo sritis. Ne išimtis ir mentalinis klodas. XIX a., galima sakyti, įvyko genealoginių šaltinių kūrimo sprogimas, nulemtas priverstinio bajorystės patvirtinimo proceso. Dėl to turime neišsenkantį lobyną tikrų ir netikrų Lietuvos bajorijos genealoginių medžių, schemų, kilmės patvirtinimo dokumentų. Vis dėlto šiame kontekste radosi ir kitokio – egodokumentinio – pobūdžio genealoginių šaltinių. Kuo vieni ar kiti šaltiniai yra pranašesni už kitus? Straipsnyje bus analizuojami XIX a. bajorijos genealoginiai medžiai ir schemos, kilmės patvirtini-

mo dokumentai, taip pat genealoginiu aspektu bus plačiau nagrinėjamas Gabrielės Giunterytės-Puzinienės dienoraštis – atsiminimai „Vilniuje ir Lietuvos dvaruose“. Dienoraštis šiuo atveju yra svarbus ne tik kaip egodokumentikos, bet ir genealoginis šaltinis. Iš autorės žodžių matyti, kad to meto visuomenė yra tarsi voratinklis, išaustas iš giminystės ryšių gijų, kurios visos, tarpusavyje susipynusios, yra svarbios šio tinklo tvarumui ir tolesniam egzistavimui. Dienoraštyje skleidžiasi genealogijos ir genealoginės savimonės paveikslas, prisodrintas asmeninių patirčių, individualių jausmų potėpių. Tai unikalus egodokumentikos šaltinis, plačiai ir išsamiai atspindintis genealoginę autorės mąstyseną, puikiai atliepiančią dar nuo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikų kilmingųjų visuomenėje egzistavusią kilmės ir giminystės ryšių ypatingą reikšmę¹.

XIX a. bajorijos genealoginiai tyrimai nėra visai nauja kryptis akademiniam pasaulyje. Nemažą įdirbį šioje srityje turi Tamara Bairašauskaitė. Naujausiame jos tyrime išplėta genealoginio sąjūdžio XIX a. pirmoje pusėje problema nušviesta, galima sakyti, dviem rakursais: detaliai aptariant bajorystės verifikacijos ir legitimacijos procesą kaip teisinį ir genealoginį plataus masto reiškinį Rusijos imperijos Vakarų gubernijose; ir per konkrečių giminių (Marcinkevičių, Giedraičių, Oginskių, Zavadskių, Lukaševičių ir Zapasnikų) prizmę pateikta įžvalgi aristokratų, dvarininkų ir smulkiųjų bajorų genealoginių paieškų ir genealoginės savimonės analizė. Pastarąją *pars pro toto* laikytume šio tyrimo viena iš esminių kerčių². Istoriografijoje taip pat turime ne vieną pavyzdį, kai analizuojami įvairiais laikotarpiais datuojami konkrečių asmenų dienoraščiai, atsiminimai kaip egodokumentikos šaltiniai. Vieni iš naujausių tyrimų priklauso Margaritos Dautartie-

¹ Keletas pavyzdžių: RAILAITĖ-BARDĖ, Agnė. Klejos, Mnemosinės ir Atenės dirbtuvių baruose: Ką atskleidžia Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų genealoginiai medžiai ir schemas? Iš *Dailės kūrinys – istorijos šaltinis*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2016, p. 77–101; ANTONIEWICZ, Marcel. *Protoplaści ksiąząt Radziwiłłów. Dzieje mitu i meandryhistoriografii*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2011. 423 p. ISBN: 978-83-7181-641-3; DRUNGILAS, Jonas. Adaptacija i integracija pierwszego pokolenia szlachty polskiejo siedlającej się na Żmudzi (II połowa XVI – początek XVII wieku). Iš *Europa Orientalis. Studia z dziejów Europywschodniej i państw Bałtyckich*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2009, p. 255–277; GUDMANTAS, Kęstutis. Žemaičių bajoro įrašai Martyno Bielskio Viso pasaulio kronikoje. Iš *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kalbos, kultūros ir raštijos tradicijos*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2009, p. 28–45.

² BAIRAŠAUSKAITĖ, Tamara. Bajorystės patikrinimas ir Lietuvos bajorų genealoginis sąjūdis XIX amžiaus pirmojoje pusėje. Iš *Lietuvos istorijos metraštis*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2018, p. 79–110.

nės, Kęstučio Gudmanto, Kristinos Petrauskės, Jolitos Sarcevičienės, Vikos Veličkaitės, Angelės Pečeliūnienės ir kt. plunksnai³. Angelės Pečeliūnienės darbe paliestas ir giminystės ryšių klausimas tiriant Marijos Sereikienės-Kiškytės atsiminimus. Teigiama, kad: „Po 1947 m., Marijai netekus paskutiniųjų artimųjų – tėvelio ir sesers, tolesnis intensyvus jos domėjimasis genealoginiais ryšiais gali būti interpretuojamas kaip kompensacija. Tai jai padėjo adaptuotis ir nesijausti našlaite.“⁴ Genealogija ir genealoginė savimone, žengianti koja kojon su istorine savimone, buvo ypač svarbus kilmingųjų visuomenės sraigtas dar Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikais, nuo pat XVI a.⁵ Vis dėlto šiame straipsnyje į minėtus genealoginius šaltinius bus pasižiūrėta kitu rakursu. Šiuo atveju mums svarbesnė tampa ne juose atspindima tikrovė, o jos pateikimas, santykis su autoriumi, genealoginę savimonę palaikantys ir stiprinantys būdai. Antra, straipsnyje siekiama išanalizuoti labai skirtingo pobūdžio šaltinius juos gretinant, ir įvertinti, ką jie atspindi: prievolę ir priemonę ar patyrimą ir emociją. Tyrime bus gvildinama, kokie giminystės ryšiai atsiskleidžia, kokiais aspektais jie pristatomi, analizuojamos giminystės, jų puoselėjimo kategorijos.

Prievolė ir priemonė

Po Lenkijos ir Lietuvos valstybės padalijimų ir patekus į carinės Rusijos sudėtį bajorijai teko vadovautis 1785 m. išleistu „Malonės raštu bajorams“

³ DAUTARTIENĖ, Margarita. Egodokumentų leidyba Lietuvoje 1991–2015 m.: Vytauto Kubiliaus publikuoti laišakai ir dienoraščiai. Iš *Bibliotheca Litwana IV: privačioji raštija ir egodokumentinis paveldas*. Vilnius: Akademinei leidyba, 2017, p. 21–40; GUDMANTAS, Kęstutis; PETRAUSKĖ, Kristina. Egodokumentai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės politinės kultūros tyrimuose: Jano Cedrowskio dienoraščio atvejais. Iš *Bibliotheca Litwana IV: privačioji raštija ir egodokumentinis paveldas*. Vilnius: Akademinei leidyba, 2017, p. 69–84; SARCEVIČIENĖ, Jolita. Autocenzūros galia: Merkinės seniūno Antano Kazimiero Sapiegos 1722–1733 m. užrašai. Iš *Bibliotheca Litwana IV: privačioji raštija ir egodokumentinis paveldas*. Vilnius: Akademinei leidyba, 2017, p. 85–104; VELIČKAITĖ, Vika. Mykolo Kazimiero Radvilos, vadinamo Žuvele (1702–1762), dienoraštis: tarp itinerarijus ir egodokumento. Iš *Bibliotheca Litwana IV: privačioji raštija ir egodokumentinis paveldas*. Vilnius: Akademinei leidyba, 2017, p. 105–122; PEČELIŪNIENĖ, Angelė. Fenomenalios komunikacijos prigimtis. Atvejo analizė: gyvenimo istorijos naratyvas dr. Marijos Sereikienės-Kiškytės (gim. 1925 m.) prisiminimų knygoje *Mano laikas*. Iš *Bibliotheca Litwana IV: privačioji raštija ir egodokumentinis paveldas*. Vilnius: Akademinei leidyba, 2017, p. 123–146.

⁴ PEČELIŪNIENĖ, Angelė. Fenomenalios, p. 131.

⁵ PETRAUSKAS, Rimvydas. *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Politika ir visuomenė vėlyvaisiais Viduramžiais*. Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, Naujasis Židynys-Aidai, 2017, p. 49–77.

kuriame nurodyti pagrindiniai priklausymo bajorų luomui kriterijai, ir šiuo raštu buvo paskelbtas privalomas bajorų registravimas, t. y. surašymas į šešių dalių genealogijos knygas (šeštoji – garbingiausia). Tikrindami pateiktus „Malonės rašte bajorams“ numatytus kilmės dokumentus, šį procesą valdė įsteigti bajorų deputatų susirinkimai, tačiau galutinis sprendimas dėl bajorystės legitimavimo teko Heroldijai⁶. Vis dėlto galima išskirti, kad viena genealoginių šaltinių grupė – bajorystės tvirtinimo procese atsiradę genealoginiai medžiai, schemos, kilmingumo patvirtinimo dokumentai, o kita – genealoginiai medžiai ar schemos, sudarytos kitais tikslais: asmeniniais, paveldėjimo ar kt.

Darant ekskursą į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikus, galima teigti, kad kilmingųjų genealoginė savimonė, remiantis jų genealoginiais medžiais, schemomis, genealoginėmis iliustracijomis ir proginiais leidiniais, buvo grindžiama devyniais aspektais, susijusiais su giminės kilmės legendomis ar jai priskirtais menamais nariais, kanonizuotų, beatifikuotų ar kitų dvasininkų pasauliui priklausančių asmenų išaukštinimu, karyboje pasižymėjusių ar fundacinę veiklą vykdžiusių giminės narių garbinimu, vyrų ir moterų reprezentavimu, taip pat giminės narių turimo rango bei pareigybių ir turimos žemėvaldos ar kitų materialinių aspektų reikšmingumu⁷.

XIX a. genealoginiuose medžiuose ir schemose, aprašant konkrečius vienos ar kitos bajoriškos giminės narius ar apskritai giminę, remiamasi Vyriausiojo tribunolo dokumentais, krikšto metrikais, valdovų privilegijomis, testamentais, asekuraciniais, žemės teismo, dovanojimo, pardavimo, intromisijų dokumentais⁸, inventoriais, rejestrais ir kt.⁹ Į pagalbą pasitelkiami ir herbynai. Pavyzdžiui, Vitkevičių genealoginėje schemoje pažymima, kad herbai aprašyti atsižvelgiant į Bartoszo Paprockio sudaryto herbyno informaciją, net nurodomi šio leidinio puslapiai, kuriuose galima rasti mini-

⁶ BAIRAŠAUSKAITĖ, Tamara. *Lietuvos bajorų savivalda XIX a. pirmojoje pusėje*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2003, p. 159–160.

⁷ RAILAITĖ-BARDĖ, Agnė. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų genealoginė savimonė ir jos atspindžiai heraldikoje XV–XVIII a.* Daktaro disertacija. Vilnius, 2013.

⁸ *Išrašas iš Vilniaus gubernijos bajorystės knygu. Bohdanovičių giminės bajorystės liudijimas* (pergamentas), 1821, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – LMAVB RS), F5-73; *Gerulskių genealoginė schema*, 1833, LMAVB RS, F20-5227, l. 2; *Cechanauskų genealoginė schema*, 1866, LMAVB RS, F9-2214, lap. 10; *Andriaus Ščepanovičiaus iš Taujanskių giminės genealoginė schema*, ~1833, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyrius (toliau – LNMMB RKRS), F94-2870.

⁹ *Rimgailų genealoginė schema*, 1866, LMAVB RS, F9-2214, lap. 55.

1 iliustracija. Nagurskių genealoginis medis, LVIA, F. 391, ap. 6, b. 609, lap. 20.

mą informaciją¹⁰. Analogą galime rasti ir XIX a. Tiškevičių genealoginiame medyje, tik čia žinias apie giminės protėvio sūnaus žmonos kunigaikštiską kilmę teikia Szymono Okolskio herbynas¹¹.

Merlo Januškevičių devynias kartas ir Nagurskių aštuonias kartas (1 iliustracija) vaizduojančiuose spalvotuose genealoginiuose medžiuose reprezentuojami tik giminės vyrai išvardijant vien jų vardus¹². Aštuonias Kosakovskių giminės kartas atspindinčioje 1822 m. genealoginėje schemoje vaizduojami tiek giminės vyrai, tiek moterys. Svarbu pažymėti, kad šiame šaltinyje atsi-

¹⁰ Vitkevičių genealoginė schema, 1866, LMAVB RS, F9-2214, lap. 67.

¹¹ Tiškevičių genealoginis medis, LMAVB RS, F148-49.

¹² Merlo Januškevičių genealoginis medis, Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), F. 391, ap. 6, b. 609, lap. 60; Nagurskių genealoginis medis, LVIA, F. 391, ap. 6, b. 609, lap. 20.

spindi giminės narių turtinė informacija, taip pat ypatingas dėmesys skiriamas su karyba susijusiems asmenims. Pavyzdžiui, paminima, kad Steponas Horoyko buvo Napoleono gvardijos kapitonas¹³. Kalbant apie militarinį aspektą, Andriaus Ščepanovičiaus iš Taujanskių giminės genealoginėje schemoje taip pat minimas šios giminės narys kapitonas, tik jau tarnavęs Rusijos kariuomenėje. Šiame genealoginiame šaltinyje išskiriamas ir dvasininkas – kunigas Pranciškus¹⁴. Anksčiau minėti genealoginiai šaltiniai savo teikiama informacija ir genealoginės savimonės aspektų gausa yra gana skurdūs, o XIX a. Tiškevičių dvylika giminės kartų reprezentuojančiame medyje galima rasti gan detalios informacijos apie Tiškevičių atstovus, jų platų giminystės tinklą, nes šiame šaltinyje minimos ne tik moterys, bet ir jų sutuoktiniai, net jei jų buvo ne vienas. Taip pat išryškintas sakralinis aspektas, atkreipiant dėmesį į giminės narius ne pasauliečius, nepamirštami turiniai reikalai ir giminės nariai – karininkai. Ypatingas dėmesys skiriamas Tiškevičių giminės narių turėtiems rangams ir pareigybėms¹⁵. Neabejotina, kad tokiu būdu siekiama pademonstruoti turimą aukštą statusą visuomenėje.

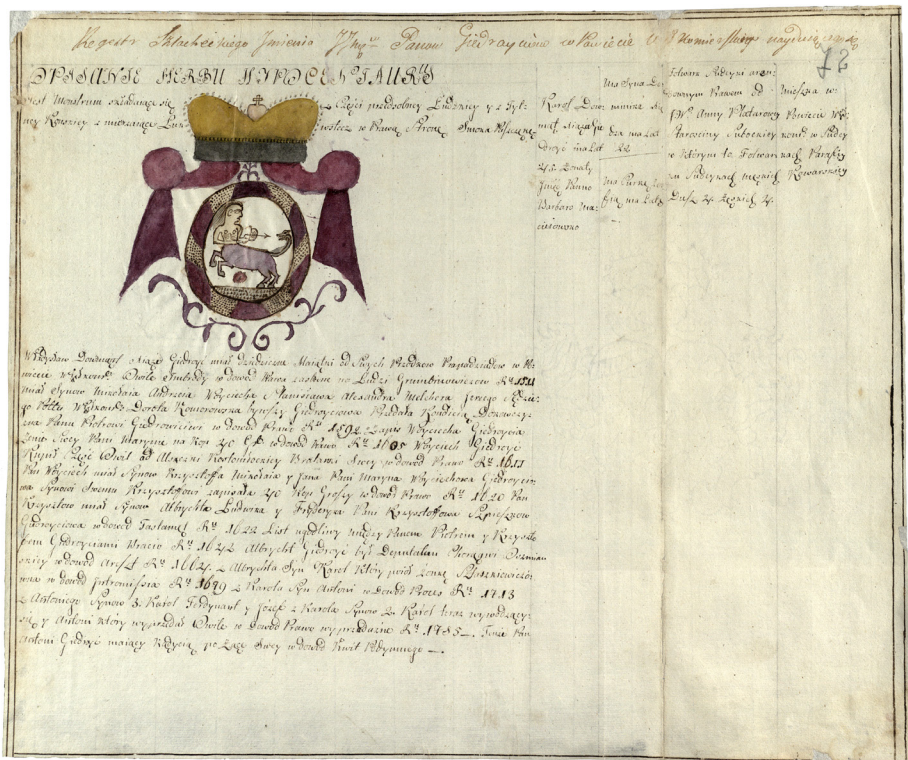
Kiti su mūsų tema susiję genealoginiai šaltiniai – tekstiniai bajorystės įrodymo dokumentai. Šiame darbe pateiksime vienos seniausių ir garsiausių Lietuvoje – Giedraičių – giminės (2 ir 3 iliustracijos) pavyzdį. Lyginant 1780 metais sudarytą Giedraičių genealoginį medį, remiantis Giedraičių kilmingumo įrodymo dokumentais ir kita turima informacija¹⁶, iš karto yra pastebima neatitikčių. Į akis labiausiai krinta Žemaitijos vyskupo Merkelio Giedraičio priskyrimas skirtingoms Giedraičių giminės šakoms. Iš esmės Žemaitijos vyskupo artimų giminystės ryšių pateikimas nesiskiria

¹³ *Kosakovskių genealoginė schema*, 1822, LNMMB RKRS, F99-5.

¹⁴ *Andriaus*, LNMMB RKRS, F94-2870.

¹⁵ *Tiškevičių*, LMAVB RS, F148-49.

¹⁶ *Wywod Familij Urodzonych Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus z różg*, 1830, Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), F. 391, ap. 1, b. 605.1; *Giedraičių giminės genealoginio medžio juodaštis*, 1822, Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius, F5–A40–7888; *Wywod Familij Urodzonych Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus*, 1820, LVIA, F. 391, ap. 1, b. 1002; *Wypis Ksiąg Schlacheckich Gubernii Litewsko – Wileńskiej Wyvodu Familii Urodzonych Pukieniow Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus*, 1819, LVIA, F. 708, ap. 2, b. 1; *Wywod Familij Urodzonych Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus*, 1819, LVIA, F. 391, ap. 1, b. 334; *Wywod Familii Urodzonych Xiążąt Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus z różg*, 1811, LVIA, F. 391, ap. 1, b. 992.4; *Wywod Familii Urodzonych Xiążąt Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus*, 1810, LVIA, F. 391, ap. 1, b. 992.4; *Wypis Ksiąg Schlacheckich Gubernij Litewsko Wileńskiej Wyvodu Familii Urodzonych Giedroyciow, Herbu Poray*, 1801, LVIA, F. 708, ap. 2, b. 5; *Wywod Familii Urodzonych Xiążąt Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus*, 1800, LVIA, F. 391, ap. 1, b. 992.2, l. 77v–78v.

2 iliustracija. Giedraičių giminės naudotas herbas – Hipocentauro ir Rožės derinys – 1795 m. Giedraičių kilmingumą patvirtinančiame dokumente, LVIA, F. 391, ap. 1, b. 1690, l. 72.

nei 1780 m. sudarytame Giedraičių genealoginiame medyje, nei 1800 m. ir 1811 m. surašytuose Giedraičių kilmingumo patvirtinimo dokumentuose. Abiejuose dokumentuose Merkeliis Giedraitis nurodomas kaip Mato sūnus ir Baltramiejaus vaikaičiai. Tokią informaciją galima rasti J. Wolffo¹⁷, S. Uruski-o veikaluose¹⁸, A. Bonieckio¹⁹ ir kitų darbuose. Be to, tiek minėtame genealoginiame medyje, tiek kilmingumo įrodymo dokumentuose Merkeliis

¹⁷ WOLFF, Józef. *Kniazowie litewsko – ruscy od końca czternastego wieku*. Warszawa, 1895, p. 74, 76.

¹⁸ URUSKI, Seweryn. *Rodzina: herbarz szlachty polskiej*. Warszawa, 1907, p. 126–127.

¹⁹ BONIECKI, Adam. *Herbarz Polski. Część I. Wiadomości historyczno – genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 6. Warszawa, 1904, p.14.

3 iliustracija. Giedraičių giminės naudotas herbas Hipocentaurus 1819 m. Giedraičių kilmingumą patvirtinančiame dokumente. LVIA, F. 708, ap. 2, b. 1, l. 297.

Giedraitis yra kildinamas iš mitinio Giedraičių pradininko Giedriaus – legendinio romėno Juliano Dausprungo palikuonio. Vis dėlto remiantis šiuose dokumentuose pateikta informacija kyla klausimas, kodėl Merkelis Giedraitis genealoginiame medyje ir viename iš kilmingumo įrodymo dokumentų pavaizduotas giminės, kuri kaip herbą naudojo Hipocentauro ir Rožės derinį, narys, o kitame kilmingumo patvirtinimo dokumente – vienas iš Hipocentauro herbą naudojusios Giedraičių giminės šakos atstovas²⁰. Tačiau yra žinoma, kad Žemaitijos vyskupas Merkelis Giedraitis naudojo Rožės arba kitaip Poraj herbą. Būtent šis herbas yra Merkelio Giedraičio antspaudu, pridėto prie Liublino unijos akto, vaizdujyje²¹. Tai abejonių nekeliantis šaltinis. Be to, šio herbo pavyzdį galima rasti Žemaitijos vyskupui dedikuotoje M. Daukšos *Postilėje*²². Kyla klausimas, kodėl Merkelis Giedraitis minimas tarp skirtingus herbus naudojusių Giedraičių giminės šakų atstovų, tuo labiau kad jis naudojo kitą herbą. Yra dvi galimos priežastys. Pirmoji būtų ta, kad, nors Merkelis Giedraitis naudojo Rožės herbą (vadinasi, jis turėjo būti paveldėtas iš tėvo ir naudotas kitų Žemaitijos vyskupo brolių), tačiau jo brolių palikuonys vėliau galėjo atsakyti Rožės herbo, jį pakeisdami Hipocentauru ar Hipocentauro ir Rožės deriniu. Taigi būtų galima paaiškinti, kodėl XVIII ir XIX amžių sandūroje surašytame kilmingumo patvirtinimo dokumente yra nurodoma, kaip Giedraičių naudotas herbas ne Rožė. Antroji galima priežastis atskleistų tam tikrą genealoginį netikslumą. Merkelis Giedraitis buvo ne tik bažnyčios dignitorius, bet ir aktyvus Bažnyčios bei politikos veikėjas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Šis kunigaikštis Giedraitis, nors kartu su broliu Kasparu dalyvavo sudarant Liublino uniją, buvo pasiuntinybėje Prancūzijoje prisiekiant ištikimybę Henrikui Valua, 1586 m. paskirtas deryboms pasiuntinybėje Maskvoje, kaip vienas iš nedaugelio Lietuvos atstovų dalyvavo Zigmanto Vazos karūnacijos ceremonijoje ir buvo kitų reikšmingų Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje vykusių ar su ja susijusių procesų liudytojas ir svarbus dalyvis²³. Vadinti tokį asmenį savo protėviu net ir XVIII–XIX amžiuje turėjo būti paranku,

²⁰ Wýwod, 1800, LVIA, F. 391, ap. 1, b. 992.2, l. 77v–78v.

²¹ KUTRZEBA, Stanisław; SEMKOWICZ, Władysław. Akta unji Polski z Litwą 1385–1791. Kraków, 1932, p. 348–350.

²² *Daukšos postilė. Fotografuotinis leidimas*. Kaunas, 1926.

²³ HERBST, Stanisław. Giedroyc Melchior. In *Polski słownik biograficzny*, t. 7, zeszyt 35. Kraków, 1958, p. 430–431.

nes tai liudytų Giedraičių giminės garbingumą ir svarumą visuomenėje. Rusijos imperijos laikais, kuomet Lietuvos didikams ar pretenduojantiems tokiems būti, tekdavo savo kilmingumą įrodyti, nenuostabu, kad galėjo būti ieškoma kuo žymesnio giminės atstovo, naudingo giminės ar šeimos genealoginei manifestacijai pabrėžti. Tokiu atveju nėra labai svarbu atsižvelgti į tiesioginius kraujo ryšius ar priklausymą tai pačiai giminės šakai.

Patyrimas ir emocija

Pirmiau minėti genealogiją ir genealoginę savimonę atskleidžiantys šaltiniai buvo tik „sausie“ dokumentai, teikiantys vien realią ar išgalvotą faktologinę medžiagą, o Gabrielės Giunterytės-Puzinienės dienoraštyje giminės istorija tampa tarsi gyva: matoma, regima, girdima, užuodžiama, liečiama. Šis šaltinis genealogijos tyrėjui skleidžiasi visu savo gražumu ir įvairialypėmis priegomis, atspindinčiomis autorės ypač turtingą genealoginę savimonę. Palyginimui galima pateikti 1884 m. rašytą Gabrielės Eleonoros Mol-Basanavičienės dienoraštį, kurio eilučių pagrindinis leitmotyvas yra jos ir Jono Basanavičiaus meilės drama, o genealoginė šios moters samprata lieka neatsiskleidusi²⁴.

G. Giunterytės-Puzinienės dienoraštyje atsispindi ir genealoginiuose medžiuose pateikiama koncentruota, bet reikšminga informacija: giminių ir kitų asmenų bei jų giminių rangai, kurie dažnai minint personalijas tampa tarsi neatskiriamu vardo ir pavardės sudedamuoju elementu. Nevengiama pabrėžti svarbesnių giminystės saitų. Vienas iš neretų pavyzdžių: autorės motina, „etmonienės Oginskienės krikštaduktė, kunigaikštienės vaivadienės Radvilienės (Arkadijos parko įkūrėjos) seserėčia“²⁵. Detalai aprašomi ir tolimesni giminaičiai, ir kraujo ryšiais su Giunterių ar Tyzenhauzų šeimomis nesusiję asmenys, jų šeimos nariai, išvardijamos visos žinomos santuokos ir iš jų gimę vaikai, vaizdžiai nutapomi autorės plunksnos detalai apibūdinant jų išvaizdą, būdo bruožus, pomėgius, manieras, sveikatą, jų gyvenamąją aplinką. Aprašomi gimimai ir mirtys ar išgyvenimai kalė-

²⁴ *Mano tėvynė – prie jo širdies. Gabrielės Eleonoros Mol-Basanavičienės dienoraštis ir laišakai*, parengė ir iš vokiečių k. vertė Vaidas Šeferis. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009, p. 47–147.

²⁵ GIUNTERYTĖ-PUZINIENĖ, Gabrielė. *Vilniuje ir Lietuvos dvaruose 1815–1843 metų dienoraštis*. Vilnius: Tyto alba, 2018, p. 31.

jimuose. Paminima net tai, kad vienas iš bajorų, grįžęs po kalėjimo metų, namo parsivežė kalėjime prisijaukintą peliukų šeimyną²⁶.

Militarinis ir žemėvaldos/materialinis aspektai, du iš keturių svarbiausių²⁷ kilmingųjų genealoginės savimonės aspektų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikotarpiu atsispindi ir šiame memuaristiniame XIX a. kūrinyje kalbant apie giminaičius. Pradėdama aprašymą apie savo krikštaitėvį, motinos pusbrolių Karolį Pšezdzeckį, Giunterytė-Puzinienė pirmiausia pamini jo randą ant kaktos, gautą „[...] per Napoleono kampaniją, kurios metu kovėsi prie kunigaikščio Juozapo Poniatovskio šono“²⁸. Kalbėdama apie šeimos turtą, Giunterytė-Puzinienė išvardija dvarus – svarbiausią kilmingų asmenų, kaip žemvaldžių statusą rodantį, turtą. Rašoma, kad jos:

[...] tėvas turėjo savo dvarų – Minsko gubernijoje Starycą, Pokoševą, Zamojstę. Močiutė Giunterienė-Volodkovičiūtė, jau našlė, nuolat gyveno Starycoje, o tėvai vasarodavo Pokošėve [...]. O 1818 metais, pardavę motinos kraitinį Savičiūnų dvarą Ukmergės apskrityje (anuomet Užvilės, nes už Neries) ir ten apsigyveno, o kitą, Ihumeną Dysnos apskrityje, paliko valdytojo rankose. Dabraulėnus pirkto iš Ignacijaus Abramavičiaus [...]. Dabraulėnai [...] buvo sena kunigaikščių Sanguškų rezidencija, o liepos, to paties amžiaus kaip karaliaus Jono tuopos Vilianove, 1700 metais kartu su mūriniiais rūmais jau buvo įrašytos į inventorių.²⁹

Dar vienas genealoginės savimonės aspektas nušviečia giminės narių fundacinę, mecenatinę ir filantropinę veiklą, antai autorei motina yra pasakojusi apie savo dėdės iš tėvo pusės išdininko Tyzenhauzo įsteigtas ir tvarkytas manufaktūras, mokyklas, dirbtuves, o pristatydama savo mylimą dėdę, motinos pusbrolių Adomą Chrebtavičių, ji žavėdamasi pasakoja apie jo tėvo valstiečių „[...] vaikams pastatytą mokyklą, kurioje buvo mokoma ne tik rašyti, skaityti ir skaičiuoti, bet ir sodininkystės bei amatų“³⁰ o dėdė globojo rašytojus, menininkus, profesorius³¹.

²⁶ GIUNTERYTĖ-PUZINIENĖ, Gabrielė. *Vilniuje*.

²⁷ Keturi svarbiausi Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų genealoginės savimonės aspektai: rango / pareigybinis (genealoginė savimonė, grindžiama giminės narių turimo rango ir pareigybių principu), kalavijo ir verpstės (genealoginė savimonė, grindžiama giminės vyriškos ir moteriškos linijos asmenų svarba), militarinis (genealoginė savimonė, grindžiama legendinių arba realių giminės protėvių, pasižymėjusių karyboje, reprezentavimu) ir materialinis / žemėvaldos (genealoginė savimonė, grindžiama turtine išraiška ir bendros / turimos žemėvaldos principu). Žr.: RAILAITĖ-BARDĖ, Agnė. *Lietuvos*, p. 143.

²⁸ GIUNTERYTĖ-PUZINIENĖ, Gabrielė. *Vilniuje*, p. 42.

²⁹ GIUNTERYTĖ-PUZINIENĖ, Gabrielė. *Vilniuje*, p. 37.

³⁰ GIUNTERYTĖ-PUZINIENĖ, Gabrielė. *Vilniuje*, p. 219–220.

³¹ GIUNTERYTĖ-PUZINIENĖ, Gabrielė. *Vilniuje*, p. 220.

Genealoginę savimonę palaiko ir stiprina net ir paprasti/nepaprasti žmogaus pojūčių deriniai kaip kvapų ir garsų pasaulis. Pavyzdžiui, autorės senelis Ignacijus Tyzenhauzas į savo vasaros rezidenciją Rokiškyje sukviesdavo artimuosius. Būtent Rokiškyje, kuriame Gabrielė praleido labai mažai laiko, kaip ji pati teigia po daugelio metų, čia pasaulis išsiskleidė prieš akis, ir ji vis dar mena razetų, leukonijų, gvazdikų ir rožių puokščių, kasdien atnaujinamų ant mamos tualetinio staliuko, kvapą³². Lygiai taip pat, jau gyvenant Dabraulėnuose, autorė prisimena, kaip „po vakarienės motina sėsdavo prie fortepijono padainuoti jos jaunystėje madingų karalienės Hortenzijos, Blangini, Paero ir Mykolo Oginskių romansų arba ką nors iš Nemcevičiaus „Istorinių giesmių“³³. Muzika kaip genealoginės savimonės stiprinimo priemonė tarnavo ir prisimenant savo dėdę Rudolfą bei jo žmoną Genovaitę, kuria Gabrielė nepaprastai žavėjosi vadindama savo naująją tetą jaunų moterų idealu. Prisimindama bendrą laiką, praleistą jų namuose, Giunterytė-Puzinienė rašo: „Iki šiol prisimenu tuos du nedidelius kvadratinės formos salonus, kuriuose būdavo šokama, o viduriniame grieždavo orkestras. Pasninko vakarai prasidėdavo klasikinės muzikos kvartetu. Vienas iš muzikantų būdavo pats šeimininkas, kartais ir teta sėsdavo prie fortepijono akompanuoti smuikams.“³⁴

Gabrielės Giunterytės-Puzinienės tekstas atskleidžia giminės susitelkimą stiprinančias, o kartu ir genealoginę savimonę puoselėjančias šventes, įvykius ar kitą veiklą. Tai Kalėdos, vardinės, vestuvės, įkurtuvės, laidotuvės, krikštynos, bažnytinės procesijos, giminės suvažiavimai, šeimos pietūs, kelionės lankant giminaičius. Kaip vaizdingai aprašytą pavyzdį galima pateikti autorės sesers Matynės Bučinskių šeimą, kuri, atšokus vestuves, leidosi į dviejų mėnesių kelionę aplankyti giminių, gyvenusių prie Gardino ir Minsko: „Pirmiausia jie užsuko pas Kazimierą Revenskį, kurio namuose, be podukros Julės ir posūnio Stasio, gyveno ir vienerių metų Gabrielė, o dar vienas vaikelis buvo pakeliui. Toliau, tarsi anfilada, mūsų keliautojų laukė eilė atvirų vartų ir širdžių. Rudauka prie Nesvyžiaus, gimtasis Korbutų lizdas, iš kurio išskrido keturi broliai ir sesuo, Puzėnai – Vainilavičių lizdas, o iš tų kelmų augo šakos, kuriose įsikūrė jaunos poros. Mežejevskiai, išstumti

³² GIUNTERYTĖ-PUZINIENĖ, Gabrielė. *Vilniuje*, p. 38.

³³ GIUNTERYTĖ-PUZINIENĖ, Gabrielė. *Vilniuje*, p. 49.

³⁴ GIUNTERYTĖ-PUZINIENĖ, Gabrielė. *Vilniuje*, p. 74.

iš gražaus Boryčevo, Radvilų užstato, apsigyveno po žemu jiems išnuomotu Slabados stogu, kur Klarisa su jai būdingu skoniu suvijo visai neblogą, net elegantišką lizdelį, ir jame, Matynei beviešint, į pasaulį atėjo mažylis – po penkerių metų pertraukos.³⁵

Savitarpio ryšius ir giminės atmintį formuodavo ir bendros pramogos: žaidimai, karnavalai, puotos, pomėgiai, verslai ir kt. Pavyzdžiui, Giunterytė-Puzinienė prisimena, kaip jos tėvas kartu su ja žaisdavo įdomų žaidimą kalebraką³⁶, o dėdė dažnai prisidėdavo prie jaunimo žaidimų – vilko ir keturių kampų, kuris būdavo žaidžiamas valgomajame, o dėdė Konstantinas jo metu „[...] šėldavo tarsi koks studentas, linksmindavosi kur kas noriau nei jo sūnus Zbignievas, augantis mokytu žmogum [...]“³⁷, o pats, būdamas jaunuolis, piešdavo vaikams arklių ir šunų karikatūras, „[...] ir iš duonos minkštimo su nemenku skulptoriaus talentu nulipdydavo visą ūkį“³⁸. Šis Gabrielės Giunterytės-Puzinienės dėdė iš motinos pusės Konstantinas Tyzenhauzas yra puikus pavyzdys ir kitiems genealoginės savimonės rakursams atskleisti. Konstantino, kuriame „[...] nuo pat mažumės [...] galėjai įžiūrėti būsimąjo ornitologo bruožų [...]“³⁹, įkurtas Ornitologijos kabinetas, anuomet priklausęs Vilniaus muziejui ir, anot autorės, žinomas beveik visai Lietuvai, „[...] visada žavės ir domins, visada turės vertę – kitokią, ne tik mokslinę, nes tasai kabinetas yra šeimos relikvija, dėdės rankų ir mokslo kūrinys [...]“⁴⁰

Išvados

1. Išanalizavus turimus šaltinius, galima teigti, kad XIX a., kaip ir ankstesniais – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės – laikais, giminystė, genealoginė savimonė buvo labai svarbūs ir kruopščiai puoselėjami visuomenės mūro, kuriame viešpatavo bajorija, karkaso elementai.
2. XIX a. bajorijos genealoginiuose medžiuose ir schemose atsispindi giminės narių, susijusių su karyba, dvasininkija, sureikšminimas, turimo

³⁵ GIUNTERYTĖ-PUZINIENĖ, Gabrielė. *Vilniuje*, p. 279–280.

³⁶ GIUNTERYTĖ-PUZINIENĖ, Gabrielė. *Vilniuje*, p. 49.

³⁷ GIUNTERYTĖ-PUZINIENĖ, Gabrielė. *Vilniuje*, p. 191.

³⁸ GIUNTERYTĖ-PUZINIENĖ, Gabrielė. *Vilniuje*, p. 39.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ GIUNTERYTĖ-PUZINIENĖ, Gabrielė. *Vilniuje*, p. 195.

rango/pareigybių, materialinių dalykų svarba, vyrų ir moterų genealoginėje sampratoje akcentavimas. Kiekvieno atvejo pasireiškimo stiprumas priklauso nuo individualios giminės poreikių ir tokios reprezentacijos galimybių.

3. Szymono Okolskio ir Bartoszo Paprockio herbų teikiama informacija bei panaudoti teisinių dokumentų duomenys tampa XIX a. bajorijos genealoginės atminties ir jos palaikymo šaltiniais.
4. Galima daryti prielaidą, kad dėl įvairaus pobūdžio oficialių, juridinių dokumentų ir herbų naudojimo genealoginių medžių, genealoginių schemų ar bajorystės/kilmingumo patvirtinimo dokumentų teikiama genealoginė informacija yra patikimesnė, tačiau, kaip parodė Giedraičių giminės pavyzdys, pateikti duomenys nėra tikslūs – esant poreikiui, paliekama sritis laisvai interpretuoti, turint galvoje pragmatinius užmojus, asmeninius siekius.
5. Gabrielės Giunterytės-Puzinienės dienoraštis – atsiminimai, kaip ego-dokumentikos šaltinis, gali būti traktuojamas kaip subjektyvus tikrovės atspindys, nes rašytas remiantis savo pastebėjimais, atmintimi ar artimųjų pasakojimais. Vis dėlto būtent šiame šaltinyje galime apčiuopti intymų autorės ir jos aplinkos, įvykių santykį ir išsiaiškinti, kaip atsiskleidžia XIX a. kilmingos moters genealoginė savimonė per asmenų rangus, jų statusą visuomenėje, militaristinį ir žemėvaldos/materialinį aspektus, giminės narių fundacinę, mecenatinę ir filantropinę veiklą, kvapų ir garų pasaulį. Šią genealoginę sampratą stiprina kartu išgyventos šventės, įvykiai, įvairi veikla bei bendros pramogos.

Šaltiniai ir literatūra

Šaltiniai

1. *Andriaus Ščepanovičiaus iš Taujanskių giminės genealoginė schema, ~1833*, LNMMB RKRS, F94-2870.
2. *Cechanaskų genealoginė schema, 1866*, LMAVB RS F9-2214, lap. 10.
3. *Išrašas iš Vilniaus gubernijos bajorystės knygų. Bohdanovičių giminės bajorystės liudijimas* (pergamentas), 1821, LMAVB RS, F5-73.
4. *Gerulskių genealoginė schema, 1833*, LMAVB RS, F20-5227, l. 2.
5. *Giedraičių giminės genealoginio medžio juodraštis, 1822*, VUB RS, F5-A40-7888.
6. *Kosakovskių genealoginė schema, 1822*, LNMMB RKRS, F99-5.

7. *Merlo Januškevičių genealoginis medis*, LVIA, F. 391, ap. 6, b. 609, lap. 60.
8. *Nagurskių genealoginis medis*, LVIA, F. 391, ap. 6, b. 609, lap. 20.
9. *Ringailų genealoginė schema*, 1866, LMAVB RS, F9-2214, lap. 55.
10. *Tiškevičių genealoginis medis*, LMAVB RS, F148-49.
11. *Vitkevičių genealoginė schema*, 1866, LMAVB RS, F9-2214, lap. 67.
12. *Wypis Ksiąg Schlacheckich Gubernii Littewsko – Wileńskieij Wywodu Familii Urodzonych Pukieniow Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus*, 1819, LVIA, F. 708, ap. 2, b. 1.
13. *Wypis Ksiąg Schlacheckich Gubernij Litewsko Wilenskieij Wywodu Familij Urodzonych Giedroyciow, Herbu Poray*, 1801, LVIA, F. 708, ap. 2, b. 5.
14. *Wywod Familij Urodzonych Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus*, 1820, LVIA, F. 391, ap. 1, b. 1002.
15. *Wywod Familij Urodzonych Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus z różą*, 1830, LVIA, F. 391, ap. 1, b. 605.1.
16. *Wywod Familii Urodzonych Xiążąt Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus*, 1800, LVIA, F. 391, ap. 1, b. 992.2, lap. 77v–78v.
17. *Wywod Familij Urodzonych Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus*, 1819, LVIA, F. 391, ap. 1, b. 334.
18. *Wywod Familii Urodzonych Xiążąt Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus*, 1810, LVIA, F. 391, ap. 1, b. 992.4.
19. *Wywod Familii Urodzonych Xiążąt Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus*, 1800, LVIA, F. 391, ap. 1, b. 992.2, l. 77v–78v.
20. *Wywod Familii Urodzonych Xiążąt Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus z różą*, 1811, LVIA, F. 391, ap. 1, b. 992.4.

Literatūra

1. ANTONIEWICZ, Marcel. *Protoplaści ksiąząt Radziwiłów. Dzieje mitu i meandry historiografii*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2011. 423 p. ISBN: 978-83-7181-641-3.
2. BAIRAŠAUSKAITĖ, Tamara. Bajorystės patikrinimas ir Lietuvos bajorų genealoginis sąjūdis XIX amžiaus pirmojoje pusėje. Iš *Lietuvos istorijos metraštis*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2018, p. 79–110. <https://doi.org/10.15388/lis.2013.0.5022>
3. BAIRAŠAUSKAITĖ, Tamara. *Lietuvos bajorų savivalda XIX a. pirmojoje pusėje*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2003. 374, [2] p. ISBN 9986-780-55-1. <https://doi.org/10.15388/lis.2013.0.5022>
4. BONIECKI, Adam. *Herbarz Polski. Część I. Wiadomości historyczno – genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 6. Warszawa, 1904.
5. *Daukšos postilė*. Fotografuotinis leidimas. Kaunas, 1926.

6. DAUTARTIENĖ, Margarita. Egodokumentų leidyba Lietuvoje 1991–2015 m.: Vytauto Kubiliaus publikuoti laišakai ir dienoraščiai. Iš *Bibliotheca Litwana IV: privačioji raštija ir egodokumentinis paveldas*. Vilnius: Akademine leidyba, 2017, p. 21–40. <https://doi.org/10.15388/biblita.2017.12125>
7. DRUNGILAS, Jonas. Adaptacija i integracijapierwszego pokolenia szlachty polskiej osiedlającej się na Żmudzi (II połowa XVI – początek XVII wieku). Iš *Europa Orientalis. Studia z dziejów Europywschodniej i państw Bałtyckich*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2009, p. 255–277. <https://doi.org/10.12775/eo.2014.011>
8. GIUNTERYTĖ-PUZINIENĖ, Gabrielė. *Vilniuje ir Lietuvos dvaruose 1815–1843 metų dienoraštis*. Vilnius: Tyto alba, 2018. 534 p. ISBN 978-609—466-292-8.
9. GUDMANTAS, Kęstutis. Žemaičių bajoro įrašai Martyno Bielskio Viso pasaulio kronikoje. Iš *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kalbos, kultūros ir raštijos tradicijos*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2009, p. 28–45. <https://doi.org/10.15290/sp.2016.24.15>
10. HERBST, Stanisław. Giedroyc Melchior. Iš *Polski słownik biograficzny*, t. 7, zeszyt 35. Kraków, 1958, p. 430–431.
11. KUTRZEBA, Stanisław; SEMKOWICZ, Władysław. *Akta unji Polski z Litwą 1385–1791*. Kraków, 1932.
12. *Mano tėvynė – prie jo širdies. Gabrielos Eleonoros Mol-Basanavičienės dienoraštis ir laiškai*, parengė ir iš vokiečių k. vertė Vaidas Šeferis. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009, p. 327 ISBN 978-609-425-018-7. <https://doi.org/10.22364/bf.26.01>
13. PEČELIŪNIENĖ, Angelė. Fenomenalios komunikacijos prigimtis. Atvejo analizė: gyvenimo istorijos naratyvas dr. Marijos Sereikienės-Kiškytės (gim. 1925 m.) prisiminimų knygoje *Mano laikas*. Iš *Bibliotheca Litwana IV: privačioji raštija ir egodokumentinis paveldas*. Vilnius: Akademine leidyba, 2017, p. 123–146. <https://doi.org/10.15388/biblita.2017.12130>
14. PETRAUSKAS, Rimvydas. *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Politika ir visuomenė vėlyvaisiais Viduramžiais*. Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, Naujasis Židinys-Aidai, 2017. 448 p. ISBN: 9786098163124.
15. PETRAUSKĖ, Kristina. Egodokumentai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės politinės kultūros tyrimuose: Jano Cedrowskio dienoraščio atvejis. Iš *Bibliotheca Litwana IV: privačioji raštija ir egodokumentinis paveldas*. Vilnius: Akademine leidyba, 2017, p. 69–84. <https://doi.org/10.15388/biblita.2017.12127>
16. RAILAITĖ-BARDĖ, Agnė. Klėjos, Mnemosinės ir Atėnės dirbtuvių baruose: Ką atskleidžia Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų genealoginiai medžiai

- ir schemos? Iš *Dailės kūrinys – istorijos šaltinis*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2016, p. 77–101. <https://doi.org/10.15388/lis.2014.0.5032>
17. RAILAITĖ-BARDĖ, Agnė. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų genealoginė savimonė ir jos atspindžiai heraldikoje XV–XVIII a., daktaro disertacija, Vilnius, 2013. 386 p.
 18. SARCEVIČIENĖ, Jolita. Autocenzūros galia: Merkinės seniūno Antano Kazimiero Sapiegos 1722–1733 m. užrašai. Iš *Bibliotheca Lituana IV: privačioji raštija ir egodokumentinis paveldas*. Vilnius: Akademinė leidyba, 2017, p. 85–104. <https://doi.org/10.15388/biblita.2017.12128>
 19. URUSKI, Seweryn. *Rodzina: herbarz szlachty polskiej*. Warszawa, 1907.
 20. VELIČKAITĖ, Vika. Mykolo Kazimiero Radvilos, vadinamo Žuvele (1702–1762), dienoraštis: tarp itinerarijaus ir egodokumento. Iš *Bibliotheca Lituana IV: privačioji raštija ir egodokumentinis paveldas*. Vilnius: Akademinė leidyba, 2017, p. 105–122. <https://doi.org/10.15388/biblita.2017.12129>
 21. WOLFF, Józef. *Kniazowie litewsko – ruscy od końca czternastego wieku*. Warszawa, 1895.